

Квіткова та декоративно-листяна рослинність майже відсутня, через недостатнє освітлення. Декоративні насадження на цивільному кладовищі потребують значної реконструкції, особливо на периферійних ділянках.

Вивчення декоративної рослинності на Лук'янівському некрополі показує, що вона потребує проведення реконструктивних заходів різної інтенсивності та покращення і розширення асортименту декоративних рослин згідно із сучасними вимогами до насаджень спеціального призначення [4].

Література

1. Кохно М.А., Кузнєцов С.І. Дендрофлора України. Дикорослі та культивовані дерева і кущі. Голонасінні. – К.: Вища шк., 2001. – 205 с.
2. Крюссман Герд. Хвойные породы. – М.: Лесн. пром-сть, 1986. – 354 с.
3. Проценко Л., Косенко Ю. Лук'янівське цивільне кладовище. Путівник. – К.: Інтерграфік, 2001. – 191 с.
4. Уход за декоративными растениями. Справочник. – М.: Глобус, 2000. – 112 с.

УДК 630*27:63.017

Мол. наук. співроб. С.В. Кучерявий – УкрДЛТУ

ЕДИФІКАТОРИ, СУБЕДИФІКАТОРИ ТА АСЕСЕКТАТОРИ ЕТАЛОННИХ ПАРКОВИХ ФІТОЦЕНОЗІВ М. ЛЬВОВА

Висвітлюється структура еталонних паркових фітоценозів.

Ключові слова: парковий фітоценоз, едифікатор, субедифікатор, асесектатор, еталон.

S.V. Kucheryavij – USUFWT

Edaphicators, subedaphicators and assectators of model park phytocenoses

It is shown the structure of model park phytocenoses

Keywords: park phytocenoses, edaphicator, subedaphicator, assectator model.

Головною особливістю екологічної класифікації паркових фітоценозів є те, що об'єднуючим началом різноманітних зовнішніх ознак рослинних угруповань є однорідність ґрунтово-гідрологічних та кліматичних умов, єдність походження від однієї, зрідка від двох-трьох, корінних рослинних асоціацій, однаковий лісорослинний потенціал як еталон природної продуктивності даного типу лісу, до якого належить та чи інша асоціація. Як відомо, в основу інформативних показників лісового онтогенезу покладені еталонні насадження за типами лісу.

Зрозуміло, що молоді насадження одного природного ряду відрізняються від еталону рядом ознак, але вони (склад, форма, повнота і т.д.) можуть бути внесені або усунені до віку стиглості лісогосподарськими заходами: підсадками, рубками тощо. Новоутворені фітоценози є прототипами еталону і використовуються для порівняльної оцінки конкретних насаджень. Розрізняють еталони фітоценотичні і господарські.

Фітоценотичний еталон – це насадження певного типу лісу, у складі якого присутні всі без винятку види корінного лісового рослинного угруповання, незалежно від питомої ваги лісотвірної породи. До уваги беруться породи, з яких формується фітоценоз. Це – дерева едифікатори, субедифікатори та асесектатори, а також едифікаторні види трав'янистої синузії.

Едифікатор (від лат. – будівельник) – вид рослини у рослинному угрупованні, який визначає його особливості, створюючи в екосистемі біосередовище і відіграючи важливу роль у формуванні його структури (Реймерс, 1988). В умовах зеленої зони міста Львова лісотвірними породами є дуб звичайний, бук лісовий, вільха чорна. У ролі субедифікаторів паркових і лісопаркових фітоценозів виступають супутні породи – граб, клен гостролистий, клен-явір, липа дрібнолиста, ясен звичайний. Асесектатори у паркових насадженнях, на відміну від лісових угруповань, трапляються досить рідко і виступають в основному в екотонах узлісь (черешня, горобина, яблуня, глід).

Об'єкт та методика досліджень

Досліджувалися паркові фітоценози приміського Винниківського лісопарку та міського парку "Погулянка", який впродовж 65 років трансформувався з природного букового лісу спочатку у лісопарк, а згодом – у парк. Обидва об'єкти знаходяться на східній межі ареалу бука лісового – на західних відрогах Львівсько-Подільського горбогір'я. Досліджувалися мікроасоціації, які виділялися за методикою А.А. Корчагіна, їх видова та просторова структура (Камишев, 19). Це дало змогу виявити місце окремих порід у будівництві фітоценозів та формуванні їхньої просторової (вертикальної та горизонтальної) структури.

Результати та їх обговорення

Будівельниками корінних асоціацій є едифікатори деревного намету і трав'яного покриву, які у поєднанні з іншими компонентами визначають склад і структуру фітоценозу певного типу лісу. Кожному типу лісу властиві динаміка і закономірність розвитку рослинних угруповань, передусім трав'янистого та підлісового ярусів, пов'язані, скоріш за все, із значним рекреаційним впливом, що й визначає характер змін ґрунтових, гідрологічних та інших умов місцезростання. Все це обумовлює певні труднощі у виділенні еталонного фітоценозу, того чи іншого типу лісу.

У фітоценотичному відношенні тип лісу являє собою велику сукупність рослинних асоціацій. Це насадження різного типу, повноти, запасу із слабо або ж сильно порушеним трав'яним покриттям та підліском.

У насадженнях зеленої зони міста найкращими фітоценотичними параметрами володіють такі, які за складом і структурою наближаються до природних. Зрозуміло, що це забезпечується оптимальними кліматичними, ґрунтовими й орографічними умовами території. Тому основу міських зелених насаджень мають складати автохтонні деревні породи, а інтродуковані види потрібно висаджувати з метою оформлення парадних місць, галявин, куліс, створення алеї та ін.

Природно-історичною основою створення садово-паркових фітоценозів, а також їхньої реконструкції слугуватимуть лісорослинне районування території України, розроблене на основі лісоекологічної типології. Райони та підрайони, як головні таксономічні одиниці районування, виділяються на основі обстеження лісових ділянок, вивчення географії лісів і закономірностей їх формування. Кожний лісорослинний район репрезентує природні складові корінних лісових асоціацій для конкретних лісорослинних умов.

Морфологічна характеристика фітоценозів наводиться для областей сирого, вологого і свіжого помірного клімату, у конкретному районі і під-районі, основу яких становлять корінні асоціації певних типів лісу. У наших умовах, як вище згадувалося, це Львівсько-Подільське горбогір'я з його розсіченим рельєфом, слабо лужними ґрунтами, свіжими і вологими місцезростаннями. Для порівняння ми виділили мікроасоціації, поперечник території яких становить, згідно з методикою Б.А. Бикова, не менше п'яти середніх висот дерев-едифікаторів.

1. М. ас. Бк+Лщ+Бз.ч+Бз чв+ Ягл. (Парк "Погулянка").

Яглицево-грабова бучина

Вік бука 135 р., висота 29 м, діаметр стовбура 62 см, насадження II бонітету, повнота 0,6. Проективне покриття трав'яного ярусу 80 %.

Бук у деревостані займає 100 %. Більше того, таке ж представництво бука є і у підрості (вік 10-15 років). Підлісковий ярус представлений ліщиною та бузиною (чорною та червоною). Яглиця розташована невеликими густими парцелями передусім у місцях, які незайняті чагарниками і добре освітлені.

Мікроасоціація II-го класу естетичної цінності. Зниження декоративності пов'язане з поганим оглядом піднаметових просторів, якому перешкоджають підріст і підлісок. До цього необхідно додати також понижений (II) бонітет деревостану.

2. М. ас. Бк+Гр+Бз.чв+Кп+Ос.в (парк "Погулянка").

Копитнева грабова бучина

Вік букового деревостану 135 р, висота 30 м, діаметр стовбура 57 см, бонітет II, повнота насадження 0,7. У деревостані бук займає близько 100 %, граб трапляється зрідка. У підрості 70 % бука і 30 % граба, вік 15 років. Підлісок з бузини червоної, яка росте невеликими куртинами. У трав'яному покритті агрегації копитня. Осока волосиста трапляється на підвищеннях. Цю мікроасоціацію відносимо до II класу естетичної цінності.

3. М. ас. Бк+Бз.чв.+Ос.в.+Пап.чол (парк "Погулянка").

Волосисто-осокова грабова бучина

Розташована на рівному підвищенні. У трав'яному вкритті переважає осока волосиста. Ефектними агрегаціями зрідка виступає папороть чоловіча. Чисте високоповнотне (0,8) букове насадження віком 70 років, висота 22 м, діаметр стовбура 24 см, бонітет I. Зрідка кущі бузини червоної і чорної, розташовані невеликими групами.

Особливої декоративності угрупованню надають струнки з циліндричної форми стовбурами буки та зелений килим осоки волосистої. Угрупування віднесені до I класу естетичної цінності.

4. М. ас Бк.л+Гр+Лп.д.+Бз.ч+Бз.чв.+Зл.ж. (парк "Погулянка").

Зеленчукова грабова бучина

Вік бука 120 р., висота 27 м, діаметр стовбура 56 см, повнота насадження 0,7, бонітет I класу. У деревостані бук займає 100 %. Поодинокі трапляються граб та липа дрібнолиста. У трав'яному ярусі великі парцели зеленчука жовтого. Про синотропізацію угруповання свідчить поява гравілату міського.

Загалом естетична оцінка мікроасоціації висока – I клас естетичної цінності.

5. М. ас. Бк.л.+Гр.+Кл.-яв.+В.ч.+Лщ.+Бз.гр.+Ягл (парк "Погулянка).

Яглицево-яворово-грабова бучина

Угруповання знаходиться у підосві східного схилу на невеликому пониженні, де протікає невеличкий потік, що виправдовує присутність тут високобонітетної (І кл) вільхи чорної.

Бук у деревостані займає майже 100 %. Зрідка бачимо вільху чорну та клен-явір. У підрості 20-річні явори і бук (8Кл.-яв.2Бкл).

Вік бука 120 р., висота 34 м, діаметр стовбура 80 см. II кл. бонітету. Погана прохідність та проглядність під наметового простору знижує естетичну цінність угруповання (II кл).

6. М. ас. Бк.л.+Гр.+Лп.+Кл.-яв.+Гор.+Дзв.+Зл.ж (парк "Погулянка).

Зеленчукова грабова бучина

У деревостані панує бук (90 %), граб займає близько 10 %, зрідка трапляється липа дрібнолиста, клен-явір та дуб звичайний.

Бук має 100 років, висота 33 м, діаметр стовбура 80 см, I клас бонітету. У підрості бук (80 %) і клен-явір (20 %) 15-річного віку. У ролі асесектатора виступає горобина звичайна. Проективне покриття зеленчука жовтого – 50 %.

Насадження, дякуючи красивим циліндричним стовбурам бука та яс-кравій зелені трав'яного покриття, віднесено до I кл. естетичної цінності.

7. М. ас. Кл.г.+Гр.+Бк.+В.ч.+Дч.+Бз.чор.+Ос.в.

Волосисто-осокова грабово-кленова бучина

Угруповання знаходиться у невеликому пониженні. У мікроасоціації клен гостролистий разом із грабом займають 80 % складу деревостану, бука в насадженні 20 %, поодинокі трапляється вільха чорна та дуб звичайний.

Вік клена 50 років, висота 23 м, діаметр стовбура 32 см, I кл. бонітету.

У підліску зрідка трапляється бузина чорна. У трав'яному вкритті осока волосиста. Незважаючи на домінування клена, угруповання має високу естетичну цінність (I кл.).

8. М. ас. Бк.+ Кл. г.+ Гр.+ Бз. чр+ Коп.+ Пч. (парк "Погулянка).

Копитнево-печіночнева грабова бучина

Різнорікове букове насадження. У першому ярусі бук у віці 120 р., висота 28 м, діаметр стовбура 60 см. I кл бонітету. Повнота насадження 0,7.

У другому ярусі бук у віці 50 р., висота 21 м, діаметр стовбура 18 см, I кл. бонітету. У нижньому деревному ярусі молодий підріст бука (10 р.), повнота 0,3. У підліску зрідка трапляється бузина чорна. У трав'яному ярусі агрегаціями копитень та печіночниця. Насадження I кл. естетичної цінності.

9. М.ас.Бк.+Дзв.+Гр.+Лп.д.+Кл.г.+Кл.-яв.+Ос.в. (Винниківський лісопарк).

Осоково-волосиста грабова бучина

Це угруповання належить до типової лісової асоціації *Carpineto-Fagetum caricosum (pilosae)*. Підібрана як природний еталон у слабо змінених лісорослинних умовах Д_{2гр}Бк.

Вік бука у першому ярусі деревостану 140 р., висота 32 м, діаметр 54,5 см, I^a кл. бонітету. На 1 га 258 екз. бука, запас деревостану 430 м³.

У фітоценозі, як бачимо, відсутні асесектатори та підлісок. Причиною цього є характерна висока повнота насадження (0,8), яка призводить до недостатньої інсоляції піднаметового простору. Урізноманітнює піднаметовий простір рідкий травостій осоки волосистої.

Аналізуючи морфологічну структуру паркових і лісового фітоценозів, доходимо до висновку, що у лісорослинних умовах Д_{2гр}Бк у ролі едифікатора виступає бук лісовий, субедифікатора – граб звичайний, клен гостролистий, клен-явір, липа дрібнолиста, дуб звичайний, вільха чорна. Трав'яний покрив ідентифікує типові лісові асоціації. Серед асесектаторів трапляється тільки горобина звичайна. Всі описані паркові фітоценози можна вважати еталонними і вони мають знаходитися під охороною як заповідні об'єкти.

Література

1. Быков Б.А. Геоботаника. Алма-Ата: Изд-во Каз.ССР, 1978. – 288 с.
2. Калинина А.В. Естественные и искусственные фитоценозы// В кн.: Теоретические проблемы фитоценологии и биогеоценологии. – М.: Наука, 1970. – С. 51-60.
3. Кучерявий В.П. Екологія. – Львів: Світ, 2001. – 500 с.
4. Реймерс М.Ф. Основные биологические понятия и термины. – М.: Просвещение, 1988. – 319 с.

УДК 502.757:477.8

О.В. Тимчук; Н.М. Федорчук;
Л.М. Белей – Карпатський НПП, м. Яремче

ОХОРОНА ТА РОЗШИРЕННЯ ПОПУЛЯЦІЙ РІДКІСНИХ ВИДІВ ФЛОРИ НА ТЕРИТОРІЇ КАРПАТСЬКОГО НПП

На території Карпатського НПП виявлено 80 видів рідкісних і зникаючих видів рослин. Більшість з них зазнають впливу різних стихійних та антропогенних процесів. Вирішення проблеми збільшення чисельності особин рідкісних і зникаючих видів у парку планується двома шляхами: моделювання ценопопуляцій у природних фітоценозах і створення банку насіння і маточних плантацій.

Ключові слова: рідкісні види, Червона книга України, флора.

O. Tymchuk, N. Fedorchuk, L. Belei – Carpathian natural national park

Protection and enlargement rare flora species populations in Carpatians NPP

80 rare species of the high plants are occurred out the territory of the Carpathian natural national park. This communities of rare plants saved in the specific sites of grow. Different role of individuals of rare plants in se formation of soil banks of seeds, banks of plants and their importance for preservation of population viability is established.

Keywords: rare species, Red Book of Ukraine, flora.

Охорона та збереження генофонду рослинного світу є одним із пріоритетних завдань Карпатського НПП. Заповідність території парку тією чи іншою мірою забезпечує охорону та підтримує стабільність популяцій рідкісних та зникаючих рослин. Ботанічні дослідження спрямовані на вивчення флористичного різноманіття, виявлення рідкісних, зникаючих, реліктових видів рослин та вивчення всіх стадій їх розвитку у природі при тривалих дослідженнях. Для вирішення природоохоронних питань на території парку проводяться заходи з інвентаризації судинних рослин; проводиться аналіз раритетності видів та рослинних угруповань, що становлять флору; вивчається ландшафтно-екотопічна амплітуда й екологічний оптимум раритетних рослинних угруповань, особливості їх динаміки, здатність до підтримання гомеостазу фонових та рідкісних рослинних угруповань; створено системи опера-